

non peccabis, sive de Patre, non impie senties: est enim thronus gloriae [Al. charitatis] excelsus, et a principio Salvator est. Thronus gloriae est propter quod (a) excelsus regum ejus. Sanctificatio nostra Christus est: *Quia et iste sanctificans, et nos sanctificati ex uno omnes sumus* (Hebr. 11, 11). *Sustentatio Israel*. Sicut ipse justitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est ipse etiam sustentatio. Et non est aliquid justum (b) sine Christo, neque sanctum sine eo, neque patiens, quod in se non habet Christum: ipse est enim sustentatio Israel. Si autem ad Patrem et hoc retuleris, non impie intelligis. *Domine, omnes qui te derelinquunt, confundantur discedentes* (Jer. xvii, 13). Unusquisque nostrum quando peccat, per ea quae peccat, Christum relinquit: relinquens autem Filium, relinquit et Patrem. Injustus a justitia longe est, pollutus a sanctimonia, bellator a pace, et qui sub potestate inimici esse incipit, a redemptione fit alienus, et qui extra sapientiam **790** Dei est, sapientiam (c) Dei derelinquit. Docens itaque nos propheta, quid de omnibus, qui Dominum deserunt, sit futurum, ait: *Unicuique qui te derelinquunt, confundantur discedentes*, hoc est, quantum deserunt, tantum confundantur discedentes. *Super terram scribantur*. Omnes homines describuntur, sancti in caelo, peccatores super terram. Dicit ad discipulos Jesus: *Gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in caelis* (Luc. x, 4). Igitur oportet letari si talis quis fuerit, ut nomen ejus scribatur in caelis. Et quomodo iustorum nomina in superioribus conscribuntur, sic e contrario eorum qui conversantur terrene, qui non petrantur terram Edom, sed agros terrae Idom et vineas possident, scribuntur nomina quasi relinquentium Deum super terram. *Confundantur discedentes, super terram scribuntur*. Quo enim metro mensi sunt, remetietur eis ipsis (Math. vi, 1). (d) Sibi unusquisque causa est, ut scribatur super terram, si non caelestia requirit in terra, si semper anima ejus de istius mundi negotiis aestuet, quae videntur saeculo bona. Si vero audiens Jesum loquentem: *Nolite vobis thesaurizare thesauros super terram, ubi linea et vermes exterminant, et ubi fures effodiunt et furantur, sed thesaurizate vobis thesauros in caelo* (Mat. vi, 19): qui the-

saurizaverit **791** sibi in caelo, ipse sibi causa est, ut scribatur in caelis. Haec propter id quod scriptum est: *Super terram scribantur*; causamque commemorat: *quia dereliquerunt fontem vitae Dominum*. (Jer. 1, 43). Et in principio ipse propheta ex persona Domini dicit: *Me dereliquerunt fontem vitae*: (e) et nunc: *Quia dereliquerunt fontem vitae Dominum*. Dicamus ergo et nos, si nolumus derelinquere fontem vitae Dominum, voce proximorum Jesu Christi discipulorum, qua locuti sunt ad magistrum, cum eis diceret: *Nunquid et vos vultis recedere*. Quid igitur dicemus? *Domine, ad quem ibimus? verba vitae tu habes* (Joan. vi 68). Sic finita est etiam secundi capituli circumscriptio. Sequens oratio est ista contentis: *Sana me, Domine, et sanabor, salvum me fac, et salvus ero: quoniam gloria mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te et diem hominis non concupiivi, tu scis* (Jer. xvii, 10, 15, 16). Soli, qui propter male habentes venit, medico dicenti: *Non indigent sani medico, sed male habentes* (Math. ix, 4), dicendum est confideret ab eo qui agrotantem suam animam vult salvari: *Sana me, Domine, et sanabor*. Etenim illa in Evangelio mulier sanguinem fluens, omnem substantiam suam expendit in medicis (Luc. viii, 43), nec potuit a quocumque morbo sanari: ad nullum quippe ex eis dignum erat dici: *Sana me, domine, et sanabor*, nisi ad solum cui sufficit vestimenti tantum fibriam tangere, cui ego uni dicam: *Sana me Domine, et sanabor*. Tunc siquidem medicinam sanitas sequitur, si Christus curare dignetur: *Salvum me fac, et salvus ero. Falsus equus in salutem* (Psal. xxxiii, 17). Propterea ei dicit: *Salvum me fac et salvus ero*. Et hoc ita gardebo loqui, si omni renuntians gloriae seculari poterit et reliqua dicere: *Quoniam gloria [Al. laus] mea tu es*: aut eum complevero mandatum in quo praecipitur: *Non gloriari sapiens in sapientia sua, neque fortis in virtute [Al. fortitudine] sua, neque dives in divitiis, sed in isto gloriari qui gloriatur, intelligere et scire, quia ego sum Dominus* (Jer. ix, 23). Beatus itaque qui renuntiaverit omni **792** gloriae quae deorsum est, veluti super nobili genere super pulchritudine et corporalibus bonis, super divitiis

modum in capita ab indoctis librariis distracti sunt, vnde immanes serpe optimis auctoribus errores, spissaque tenebrae effuse sunt. Quin et eo audaciam sunt progressi, ut inepissima lemmata capitibus affingerent. Atque haec labes maximum bonorum scriptorum partem pervagata est. Sed haec sunt aliorum loci. Nunc redeamus ad propositum. Patet ex supradictis frustra in hodierna Scripturae divisione rationem quaerere per seipsum Origenem, et Capitulum Hieronymi. Hieronymus dixit Adamantius certum aliquid Scripturae membrum ad libitum determinatum et circumscriptum. Capitulum eodem sensu usurpavit Hieronymus; nempè pro eo quod Gallicae dicimus: *un passage*. Ha sextentis locis accipitur apud Rufinum: velut cum ait in interpretatione Apologiae Pamphili: *In fatis praecipue* (libris) *in quibus plures vniuersi capituli interpretationes exponit*. Et mox: *Poenemus exemplum quod illi superiori consentat ex eo*

libro quem in Epistola Pauli apostolus ad Titum scripsit, de eo capitulo, in quo dicit Apostolus: heretici cum hominem post trita correptionem devitia, sciens quia peruersus est, et peccat, qui est a semetipso dominatus. Nec aliter Philastrius Her. 45: *Quae autem quasi de homine dicunt Scripturae, ea accipit capitula: et Har. 50. Isti utuntur capitulis Scripturarum, quae de Christo, velut de homine edocent*. Hieronius. (a) Legimus cum Rabano: in aliis edictis sub diversa interpunctione et sensu erat, propter quod regnum ejus, et sanctificatio nostra Christus est: Quia, etc. (b) Deerant haec verba, sine Christo, neque sanctum sine eo, quae mos est Rabano sufficimus, cogente ipso Graeco textu. γὰρ ἐστι Χριστός, οὗτος ἐστὶν ἁγίος ἄνευ Χριστοῦ. (c) Raban. Dei nomen hic non agnoscit. (d) Idem paulo concinnius, ipse sibi unusquisque. (e) Desunt in Generardi editione verba, et nunc, quia dereliquerunt fontem vitae.

etjectione. Beatus qui, (a) contempta vana gloria, dicit ad Dominum: *Quoniam gloria tua [Al. laus] mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te* (Jer. xvii, 15, 16). Jesus tibi dixit: *Tolle crucem tuam, et veni, sequere me* (Mat. xvi, 16). Et: *Qui non reliquerit patrem aut matrem, et secutus fuerit [Al. non fueris] me, non est dignus meus esse discipulus* (Luc. xiv, 26). Si igitur talis fueris, ut semper Christum sequaris quanto plus secutus fueris, tanto minus laborabis. Non enim lassitudo erit in Jacob, neque apparebit dolor in Israel. Propterea dixit, ut non laborem ulterius, laborantes antequam inceperimus eum sequi: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Math. xi, 28). Si laborantes venerimus ad Jesum, et cum fuerimus secuti, tunc dicere poterimus: *Ego autem non laboravi subsequens post te, et diem, hominis non concupiivi*. Est quaedam dies hominis: est quaedam dies Domini, id est, dies resurrectionis, quam omnis sanctus desiderat, non illam de qua scriptum est: *Va eis qui desiderant diem hominis. Nam dies ista est tenebrae, et non lux* (Amos v, 18). Quis est qui possit dicere: *Et diem hominis non concupiivi*? Explicatio verbi coovincit nos, quia diem concupiscimus hominis. Frequenter quippe agrotantes, cum in phantasmate esse febrium coperimus, et mortis limine urgeri, ad eos qui nos visitant fratres lassas manus attollimus, orantes eos, ut pro nobis Dominum deprecantur, atque dicentes: *Roga mihi aliquod vitae spatium, roga ut aliquantisper in hac luce permaneam*. Ista memorantes, non diem sanctum Domini, sed diem hominis desideramus. Quapropter, longa vitae amore deposito, et desiderio humanae diei quaeramus illam diem videre, in qua participes ejus beatitudinis, quae in Christo est, efficiamur, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA QUINTA.

De eo quod scriptum est: *Qui fecit terram in fortitudine sua* (Jere. x, 12).

793 Tres quodammodo virtutes assumens propheta fortitudinem, sapientiam, atque prudentiam, unicuique earum propria opera distribuit; fortitudinem terram, sapientiae orbem terrarum, prudentiae caelum. Audi quippe Scripturae ordinem: *Dominus qui fecit terram in fortitudine sua et creavit orbem in sapientia sua et in sua prudentia extendit caelum*. Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam; Terra es

et Gen. iii); necessariam habemus fortitudinem Dei, quia absque ea impossibile nobis est exsequi quod carni repugnet. Cum autem mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus voluntati. Si quidem juxta apostolum, spiritu gesta carnis mortificantur (Col. iii). Rom. viii). *Dominus ergo qui fecit terram in fortitudine sua*. Si autem et ad hanc terram venias, et consideres id quod in Job scriptum est (Job. xxvi, 7), juxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum, invenies fortitudinem Dei in mediocritate mundi, terre libram sustinere. Veniam vero ad orbem terrarum, qui Graeco οἰκουμένην, nuncupatur, id est, (b) inhabitata. Scio animam meam inhabitatam, scio animam desertam. Si enim non habet Filium dicentem: *Ego et Pater meus venimus ad eum* [Al. eam] et mansionem apud eum facimus (Joan. xiv, 23); si non habet spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo, quando habet Christum et Spiritum sanctum. Verum haec differenter et varie in Scripturis dicuntur in anima hominis Patrem et Filium, et Spiritum sanctum commemorari. Nam et David in psalmo confessionis tres spiritus postulat; dicens: *Spiritus principalis confirmata me*. **694** *Spiritum rectum in nova in visceribus meis*. *Spiritum sanctum ne auferas a me* (Ps. vi). Qui sunt isti tres spiritus? Principalis Spiritus, Pater est: Spiritus rectus, Christus: Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est. Haec ad probationem ejus rei diximus, quod (c) habitatus est orbis terrarum in sapientia fabricantis eum. *Sapientia quippe avaritabiliter juxto super decem potestatem dicitur* (Ecc. vii, 20). *Sapientiam autem et disciplinam qui abijcit, infelix est, et vanus spes ejus: et labores ejus insensatis, et inutilia opera ejus* (Sap. iii, 14), ait Sapientia, qua titulus inscribitur Salomonis. Ideo quantum possumus, laborare [Al. labore] nitamur, ut habitata (e) nostra a sapientia Dei erigatur. Cecidit quippe, et de sublimi corruit, venientibus nobis in locum istum miseriarum. Cecidit habitata (f) nostra postquam peccavimus, iniqui fecimus, injuste egimus, impie gessimus, et post ruinas indiget erectione. Si autem non vis ista sententia adduci, communem totius orbis quaeramus ruinam, ut post casum ejus consequenter Deus erigens praedicetur. Quicumque est in isto orbe, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, consequenter erigendus fuit: nemo quippe sine casu sublevarit. Si autem erectus est, videamus qua ruina processerit. Omnes

(a) In Graeco ἀκόσμητος. Verit Hieronymus: qui contempta vana gloria: quod ipsum habet unus Regiae Biblioth. codex. Alter habet: qui contemnens vanam gloriam. Quod si legamus: qui contentus una gloria? Sane id oratio Graeca postulat, et facile inde Vulgata lectio detrahitur est. Hieronius. (b) Vulgati inhabitata. At sequiori genere Rabanus juxta Graecum, ut et Origenem et Hieronymum continuo accepisse inferius constat. (c) Penes Raban, quod habitata, id est, orbis terrarum in sapientia Dei fabricata sit. Nec valde abluunt R. miss. penes Huetium, orbis terrarum in sapientia Dei fabricatus sit. Concinat Rabanica impressio. (d) Iterum vocem anima hinc amovimus, quam

corruius per peccatum in orbem [Al. orbe] terrarum. Et Dominus qui erigit elisos, elevavit nos jacentes (Psal. cxlvj). In Adam omnes morimur: atque ita corrui orbis terrarum, et indiget erectione, ut in Christo omnes vivificemur. Igitur duplicem intellectum de orbe tradidimus: unum quomodo singula anima, aut habitatae sint, aut deserta: alterum quomodo universus orbis **795** orbis pariter ceciderit. Et in sua prudentia extendit caelum. Non fortuito sapientia in caeli extensione [Al. ostensione] assumpta est: invenies et in Proverbiis dictum: Dominus sapientia fundavit terram, praeparavit caelos prudentia (Prov. iij, 19). Hic ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Christum requiras. Omnia quippe quae sunt Dei, Christus est: ipse sapientia ejus, ipse fortitudo, ipse sanctificatio, ipse justitia, ipse sanctitas et redemptio, ipse, ut ad praesens veniam, etiam prudentia. Sed cum sit unum in subiacenti pro varietate sensuum diversus vocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud justitia. Quando enim sapientia (a) dicitur, disciplina ista divinarum rerum humanarumque insitutio, quando justitia, distributor et iudex meritorum significatur. Quando sanctitas illa virtus describitur, quae credentes Deo efficit sanctos. Itaque ergo (b) mihi et prudentia ejus intelligitur doctrina et demonstratio bonarum ac malarum rerum, sive neutrarum, atque in hunc modum extendisse nunc dicitur caelum in prudentia. Quomodo autem extenditur caelum, extendente eum prudentia: Audi quomodo extendit verba, et non intendisti [Al. attendisti] (Prov. i, 24). Asserit quippe, extensionem quamdam esse verborum similiter ut nunc dicitur caeli: juxta illud quoque quod in alio loco scriptum est: Qui extendit caelum ut pellem (Psal. ciii, 2). Extenditur autem anima nostra, quae prius fuerat contracta, ut possit capax esse sapientiae Dei. Verum ut ad propositum revertamur, diximus quod prudentia (c) ejus caelum factum sit, et nunc affirmamus eos qui caelestem hominem portant, esse (d) caelos. Si enim ad peccatores dicitur: Terra es, et in terram ibitis, quare non dicatur ad justum cuius est regnum caelorum, Caelum es, et in caelum ibis? (e) Aut si propter choicum dicitur ei qui portat imaginem choici, **796** id est terreni: Terra es, et in terram ibis, neque Hierone, juxta puriorem Rabani lectionem habet. Quid sit habitata nostra juxta Origenis sensum diximus.

(a) Rectius penes Raban, quando sapientia dicitur, disciplinae te divinarum humanarumque instituta. Graece est: *ὅτι μὲν τῆς σοφίας, τῆς ἐπιστήμης λαμβάνων τὸν ὄρον καὶ ἀπορρίπτον*, ad verbum: Quando sapientiam, disciplinam accipis humanarum divinarumque rerum.

(b) Mss. R. teste Huetio, et Rabanus legunt: Ita ergo hic prudentiam ejus intellige cum doctrina est et demonstratio: omnino propter ad Graecum est et verus.

(c) Antea incongruo atque Auctoris menti contrario sensu legebatur, quod prudentia hujus saeculi in malum sit. Lectionem, quam nos restitimus, quod prudentia ejus caelum factum sit, suppediavit Raban, probatque unus apud Huetium Regius ms; alter enim paululum abludivit, quod prudentia saeculorum

ram ibis (Gen. ii, 10), cur propter caelestem, ei qui imaginem caelestis portat, non conveniat dici: Caelum es, et in caelum ibis? Unusquisque autem nostrum, aut caelestia facta habet, aut terrena: si terrena facta sunt, ad cognata sibi terram deducunt eum qui thesaurizat ea in terra, et non in caelo. Rursusque haec quae juxta virtutem gesta sunt, thesaurizatorem suum ad prosequenda sibi colorum regiones subvehunt. Et junxit: Educens nubes ab extremo terre (Ps. cxxxiv, 7). Istiusmodi disputatio et in Psalmo nuper incidit, et dicitur est a nobis quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terre. Quod quidem nunc rursus cogimur retractare, ut hi qui audierunt, plenissime quae scilicet reminiscantur, et hi qui non interfuerunt, aut obliiti sunt, textum sermonis agnoscant, quem tunc, prout valuimus, exhibuimus. Diximus autem sanctitas esse nubes. Etiam hoc quod scriptum est: Veritas tua usque ad nubes (Ps. xxxv, 6), non potest referri ad inanitates nubes: sed veritas Dei usque ad illas nubes est, quae audiunt mandatum Domini, et noverunt quo pluvias (f) deferant, et a quibus eas suspendant. De his nubes dicitur est: Et mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem (Isai. v, 6). De his enim quae ex densa (Al. densato) aere dicuntur constare, si non fuerit pluvia, non precipit Deus ne pluant super vineam, aut quaecumque regionem imbrem: sed omnino apparent, ut in tercio Regnorum libro legimus (III Reg. xviii): quando in tempore siccitatis nubes nulla apparuit, et postea juxta prophetiam Eliae futurae pluviae signum in vestigio hominis ostensum est, atque ita post nubem conglobatam imber descendit ad terras. Istis vero quasi subsistentibus nubibus (Al. nebulis) jubetur pluviam continere, cum indigna fuerit anima imbre caelesti et dicitur: Mandabo **796** nubibus ne pluant super eam imbrem. Itaque (Al. Ita) unusquisque sanctorum nubes est. Moyses nubes erat, et quasi nubes loquebatur: Attende, caelum, et loquar, et audiat terra sermones ex ore meo. Exspectetur (Al. Exspectet) ut pluvia verba mea (Deut. xxxii). Si non fuisset nubes numquam dixisset: Exspectetur ut pluvia verba mea, et descendant ut ros eloquia mea. Quasi nubes dicebat: Ut imbres super gramen, ut pruina (Al. pluvia super factum sit. Evicit autem ita rescribendum cum orationis series, tum praecipue Graeco Origenis textus, *ἐξέχουσι περὶ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ἐν προφήταις γενομένης*.

(d) Ha Rabanus, quin ipse etiam Origenes *καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλεν ὀφθαλμοῦ*. Falso antea legebatur, caelestis.

(e) Isthaec verba, aut si propter choicum, quae in vulgatis hactenus doerant, ex Rabano sufficiens, cogente ipso Graeco Adamantii textu, *ἢ ὅτι μὲν τῶν γενομένων*: Paulo post glossema, id est terreni, rectius ab libri oram amandabis. Cetera etiam ejus periodi verba ex iisdem Rabano et Graeco emendamus. Pro cur propter caelestem et, erat quapropter caelesti et: tum convenit pro non conveniat, sub interrogandi nota.

(f) Vitiose penes Rabanum quod pro quo, et penes Huetium differant pro deferant: qui ipsa menda de restituenda lectione nos monuerunt: optime vero apud Graecos *τοῦ ἐκπέμποσαν ἀπὸν*.

fenum, quia nomen Domini invocavi. Similiter et Isaias ut nubes loquebatur: Audi, caelum, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est (Isai. i). Et quia ipse nubes erat, et sciebat alias nubes compropheantes sibi, ideo vaticinans aiebat: Mandabo nubibus meis, ne pluant super me imbrem. Si autem jam didicimus qui sunt nubes, videamus quomodo Deus educat nubes ab extremo terre. Ait Salvator: Qui nulli in vobis esse primus, sit omnium novissimus (Math. ix). Servavit hoc mandatum Paulus, et fuit novissimus in hoc mundo dicens: Puto enim Deus nos apostolos novissimos ostendit, quasi mortificatos; quia [Al. quasi spectaculum facti sumus in hoc mundo angelis et hominibus] (I Cor. iv). Si quis ergo sanctus custodiens praecipitum Salvatoris factus fuerit in hac vita novissimus, iste sit nubes; et educit Dominus nubes non a primis terra, non a consiliis, non a (a) duobus, non a divitibus: Beati enim pauperes, quoniam vestrum est regnum caelorum (Math. v). Vides quomodo ab extremis educat Deus (b) et corpore nubes? Propterea si volumus nubes fieri, ad quas perveniat veritas Dei, novissimi omnium fiamus, et tam affecta, quam opere (Al. ore) dicamus: Puto enim nos Deus apostolos novissimos ostendit. Quod si non sim apostolus, licet tamen mihi fieri extremum, ut educens nubes Deus ab extremo terrae, educat me. Et fulgura in pluviam fecit (Ps. cxxxiv, 7). Aiant naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur, in morem silicium duriorum, quos cum comproseris sibi, medius ex his elabitur ignis: atque ita cum fulgure pariter et tonitrua mugire; tonitruo scilicet sonitum indicante (c) concussus, et fulgure **798** excussi luminis claritatem. Si intellexisti exemplum: considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat: Jesus Nave nubes erat: isti si secum loquantur [Al. colloquantur], ex sermonibus eorum fulgura micant. Jeremias et Baruch nubes erant, sermone inveniuntur invicem, et videbitis rutillare fulgura. Potes et tu ipse de Scripturis sanctis in hunc modum (d) invenire concursus, ex quibus ignis emittatur. Ut autem ad novum Testamentum veniamus, Paulus et Silvanus duae nubes in unum convenent, et eccetotum mundum Epistola, eorum fulgore illuminant: Fulgura in pluviam fecit, et educit ventos de thesauris suis (Ps. cxxxiv, 7). Ergone hi veni qui super terram perfiant in thesauris Dei sunt, et non horum est natura manifesta, quomodo et qua ratione subsistant? Sed sunt quidam ventorum thesauri, thesauri spirituum, Spiritus [Al. thesauri] sapientiae et intellectus, spiritus consilii et virtutis, spiritus scientiae et pietatis, spiritus timo-

(a) Hactenus obliuivit judicibus, dissentiente Graeco *ἀπὸ ἡγορούμενων*, et vetore Rabani lectione.

(b) Falso et incongruo sensu vulgati hactenus preferentibus has corporales nebulas, pro et corpore nebulas, quod ex Rabani testimonio nos substitutum clamante Graeco Adamantii *καὶ συμπροσσοῦται*, quod est, in corpus cogat, sive corporet.

(c) Scilicet concussions, sive collisionis. Rabanus concursus legit: antea erat concussus; tum vero ma-

ris Dei, fortitudinis, et dilectionis et charitatis. Potes et ipse de Scripturis hos ventos congregare, et istorum spirituum invenire thesauros. Ubi sunt isti thesauri? utique (e) in quo sunt thesauri scientiae absconditi: in Christo sedem habent. Inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, et alius aliud [Al. quodcumque] donorum Dei possidet. Atii enim per spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae juxta eundem spiritum alii fides in eodem spiritu (I Cor., xii). Educit ergo nubes ab extremo terrae, et fulgura in pluviam fecit, et educit ventos de thesauris suis, et juxta misericordiam Dei ad hos thesauros nos occurreris speramus [Al. putamus]. Et quia plures sunt thesauri, forte juxta ordinem resurgentium erit et requies in thesauris Dei. Quod autem dico istiusmodi est: Resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe apostolus: Unusquisque autem resurget in suo ordine (I Cor., xv), et non ut liber miscentur ordines resurgentium: alius ordo erit in illo et in illo thesauro Dei, et alius ordo in alio et in alio thesauro Dei. Isti omnino thesauri unum habent **799** thesaurum, in quo sunt thesauri sapientiae et scientiae absconditi (Coloss. ii, 3). Et quomodo possideo unam et pretiosissimam margaritam pro plures alias margaritas: sic venio ad thesaurum thesaurorum, et Dominum dominorum, et regem regum, cum dignus fuero spiritibus in Dei thesauris comorantibus. Educit enim ventos de thesauris suis (Psal. xiii). Infatuatus est omnis homo ab scientia (Jer. xx, 14). Si omnis homo infatuatus est ab scientia, et Paulus homo est, Paulus infatuatus est ab scientia. Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus (I Cor. xii). Infatuatus ab scientia, videns pro speculum, videns in enigmate, portiunculam quamdam videns, et si sic expedit dicere, ipsius quoque portiunculae partem minimam recognoscens. Contrario autem (f) intelligigimus quid sit: Infatuatus est omnis homo ab scientia. Comparatione peccatorum Jerusalem, Sodomorum peccatum justitia est. Justificata est enim, ait, Sodomia ex te (Math. x). Quomodo ergo non habent justitiam Sodomorum peccata pro se, sed ad collationem majorum scelorum justificantur: sic contrario scientia Pauli ad illam caelestem scientiam, ad illum consummatum rationis [Al. lectionis] intellectum stultitia reputatur. Idcirco infatuatus est omnis homo ab scientia. Tale quiddam Ecclesiastes, ut arbitror, deprehendens effatus est: Dixi, (a) sapientia efficiat, et ipsa elongavit se a me longius quam erat, et [Al. o] alta profunditas, quis inveniet eam (Eccles. vii, 14)? Volumus quiddam (si licet) audenter (Al. audenter

lim sonitu pro sonitum.

(d) Haud male interserit Rabanus nubium. Alia est in Graeco sententia.

(e) Raban. utique in eo, in quo sunt thesauri scientiae absconditi.

(f) Mss. Regii penes Huetium, intelligeret: ipse autem intelligit legit.

(g) Penes Raban. sapiens efficiat. In Graeco est *σοφισθήσεται*.

licet] dicere: quoniam hoc quod descendit in mundum, evacuavit seipsum, ut evacuatione ejus mundus completeretur. Si autem hoc quod descendit in mundum evacuavit se, evacuatio ipsa sapientia est: quoniam quod fatuum est Dei, sapientius est hominibus (I Cor. 1, 25). Si ego (Al. ergo) dixissem **800** fatuum Dei, quomodo aucupes sermonum meorum, et semper dedisti ad criminandum, venetas in me linguas vibrarent? Nunc vero Paulus quasi sapiens, et potestatem habens apostolicam, ausus est dicere, omnem sapientiam terrenam, quae in se, quae in Petro, quae in ceteris apostolis erat, quae in istum mundum descenderat, stultitiam esse Dei: ad comparationem quippe illius sapientiae, quam terrenus non capit locus: ad illam sapientiam quae caelestis est, quae mundi limitem excedit, hoc quod descendit ad homines fatuum Dei est. Verum idipsum fatuum Dei sapientius est hominibus: quibus hominibus? non utique stultis, sed sapientibus: dicas licet (a) sapientes saeculi istius, sive principes, sive vates istis sapientibus saeculi, hoc quod exposuimus: *Fatum Dei sapientius est hominibus*. Mirabile quiddam volumus inserere: quoniam sapientia mundi stultitia est apud Deum (I Cor. 1, 25), et infatuavit Deus sapientiam mundi. (b) Nam in sapientia sua infatuavit sapientiam mundi: nec potest capere sapientiam Dei sapientia mundi, ut esse stultitia arguatur. Neque enim dignatur sapientia Dei ad mundi sapientiam (c) convincendam tota descendere, sed potius (d) modicum quod necessarium fuit, quod fatuum Dei erat, ut hoc parvo et fatuo Dei infatuaretur saeculi sapientia. (e) Non enim valebat saeculi sapientia magnitudinem in se venientis sapientiae impotens sustinere. Verum exemplum interponamus, ut perspicue possit intelligi quomodo fatuum Dei stultam fecerit sapientiam mundi: fingam paulisper me, qui aliquid putor (f) nosse, cum insipiente aliquo, et incerdito conferre sermonem, qui nihil intelligat, nihil **801** acuta disputationis interroget. Numquidnam opus mihi est ad illius stultitiam (g) arguendam, dialecticæ calliditatem, et profundorum sensuum acumen adhibere? Nonne ad unius sermunculi jactum vilis est modici, qui tamen illius intelligentiae

(a) Sicut praeter Raban. mss. quoque Regii penes Hueticum legunt: tametsi ille vulgatae lectionem tenuit, *sapientibus saeculi istius, sive principibus, sive natis istis*, etc., quae ut in ceteris bene habeat, in eoe rite falsa est, quod *natis pro vates* legit. Optime enim Graecus textus, *ἄνθρωποι σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢτε ἄρχοντας ἢτε προφῆτας, τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τοῦ παρόντος θεοῦ*, etc.

(b) Ist haec pericope, *Nam in sapientia sua infatuavit sapientiam mundi*, in haecenus vulgatis deerat, est que in promptu arbitrari quod ob ejusdem mundi, inquam vocem desinit, recursum, ab Antiquario fuerit solemnibus lapsu praetermissa. Manifesto enim nedum Rabanus legit, sed et mss. Regii penes Hueticum: quamquam hi gravius in sequentibus peccant. Expresse autem, quod rei caput est, in Graeco scriptis Origenes, *καὶ ἐν σοφίᾳ ἡλικῶνος τῆν σοφίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐ δύναται γινώσκειν τὴν σοφίαν ἡδὲ ἐγγύθη μωρὸς ἐστὶν ἢ τοῦ κόσμου σοφία*. Quae reddas Latine, *utique in sapientia infatuavit sapientiam mundi, nec potest capere*

videatur acerrimus, fatuum eum et insipientem esse convincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam non est opus sapientiam Dei descendere, et cum ea collectari, quae deorsum est sapientia, **802** sed sufficit fatuum Dei: quoniam *fatuum Dei sapientius est hominibus, et infirmum Dei fortius hominibus*, et omnia contraria Salvator meus et Dominus assumpsit, ut contrariis dissolvat contraria, et nos confirmemur ab infirmitate ejus (Al. Jesu) et sapientes efficiamur a fatuo ejus, et in hoc [Al. haec] introducti possimus scendere ad sapientiam et virtutem Dei, Jesum Christum Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA SEXTA.

Sermo qui factus est ad Jeremiam a Domino, dicens: *Audi verba Testamenti hujus* (Jerem., xi, 1); Usque ab locum in quo dicitur: *Conversus sunt ad iniquitates patrum suorum* (Ibid., 40).

801 Juxta historice quidem veritatem non negamus praesentiam Domini nostri Jesu Christi corporaliter factam, et toti mundo illuxisse, quando *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14). Oportet autem nosse, quoniam et antequam corpus assumeret ad sanctos quoque descendit: et post hanc praesentiam corporalem ad oculos victor ascendens, rursus ad nos venit. Si vis hujus rei capere argumentum, ausculta quod dicitur: *Sermo qui factus est super Jeremiam a Domino, dicens: Audi, et reliqua*. Quis enim est hic sermo qui factus est a Domino, sive ad Jeremiam, sive ad Isaiam, sive ad quemlibet prophetarum? An ille est qui erat in principio apud Deum? Non enim valebat verbum Domini praeter ipsum, de quo dicit Evangelista: *In principio erat Verbum* [Al. sermo], et *verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan., 1, 1). Hoc autem scire debemus, quia haec est utilitas credentium, si sermo ad singulos quoque fiat. Quid mihi enim prodest si descendat in mundum, et ego ipsum non habeam? E diverso autem etiam si ad universum mundum non veniat, et ego similis fuero prophetarum, habeo ipsum. Dicam autem, quia et ad Moysen, et ad Jeremiam, et ad Isaiam, et ad singulos quoque sanctorum **802** idem sermo commovevit: *sapientiam* (suppl. Dei) *ut stultitia esse arguatur, sapientiam mundi*. Quamobrem et mox sufficimus et eodem Rabano voces *sapientiam Dei*, quae deorant, incommodo sensu, atque hiulo: nunc praeter Rabani testimonium Graecique textus auctoritatem ipsa orationis series optime restitutum locum probat.

(c) Sermo in vulgatis obliuiscit commisitandam, pro convincendam, quod ex Rabano restitimus, *clamante Graeco textu ἦν ἐγγύθη*.

(d) Mss. Regii penes Hueticum, *sed potius modicum, hoc est, incarnationis sacramentum*. Quod necessarium fuit.

(e) Sufficiunt haec verba quae in antea vulgatis deerant imperfecto aut nullo sensu: *non enim valebat saeculi sapientia*, post Rabanus mss. quoque Regii penes Hueticum Graeco ipso textu suffragante.

(f) Antea legebatur esse, dissidentem Graeco *στὸν ἐναντίον*. Rabanus castigat, *nosse*.

(g) Apud Raban. ad illius stultitiam arguendam dialecticæ artis et profundorum, etc.

et illud quod a Domino discipulis dictum est: *Ece ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (Matt. xxviii), opere servatum est ante adventum suum, quem omnibus manifestavit. Erat quippe cum Moysae, cum Isaiâ, cum omnibus sanctis. Quomodo enim poterat afferri sermonem (a) Dei sine ipsius sermonis adventu? Haec autem nos qui Ecclesiastici sumus, magis debemus advertere, qui volumus eundem Deum esse legis, et Evangelii, ipsum Deum et antiquitus, et nunc, et in omnia saecula saeculorum, Amen. Sunt quidam qui opinione sua veterem divinitatem ab ea quae in Christo annuntiatur, dividant. Nos unum novimus Deum, et in praeterito, et in presenti, unum Christum et tunc et modo similiter, et unum Spiritum sanctum, cum Patre, et Filio sempiternum. Haec propter hoc, quod lectum est: *Sermo qui factus est super Jeremiam a Domino dicens: quid ergo dicat, et nos audiamus. Audiite verba testamenti hujus, et loquimini ad viros Juda, et inhabitantes Jerusalem*.

Viri Juda nos sumus propter Christum, nec dubium est, quod (quia) Dominus noster ex Juda ortus sit. Nomen quoque ipsum Juda si juxta Scripturas probavero ad Christum referri, (b) viri **803** Juda non erunt increduli Christo Judei, sed nos qui in Christo credimus. *Juda, te collaudant fratres tui: manus tuae super dorsum inimicorum tuorum* (Gen. xlviii, 8). Me laudent. Non illum Judam filium Jacob fratres sui laudaverunt, sed nunc Judam laudant fratres sui. Ait quippe iste Judas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiae* (Cantabulo tibi (Ps. xxi, 23) Dicitur ad illum Judam: *Manus tuae super dorsum inimicorum tuorum*. Ubi reperitur ille Judas super dorsum inimicorum suorum manus suas posuisse? Historia nihil de eo tale conscripserit. Si autem consideres adventum Domini mei (Al. nostri) Jesu Christi, destruenti Zabulum, exspoliantis principatus et potestates (I Cor. xv, 24), ostentans eos factitios, et triumphantis in ligno, videbis quomodo super istum Judam completa sit propheta dicens: *Manus tuae super dorsum inimicorum tuorum*. Et nunc cum ad viros Juda natus est, nulli dubium est quin ad Christianos sermo fiat propter Christum, qui ex tribu Juda natus est. Fit quoque sermo et ad inhabitantes Jerusalem, scilicet ad eos

(a) Vulgati haecenus manco atque imperfecto sensu sermones sine Dei ipsius adventu: nos, sermones Dei, sine ipsius sermonis adventu restitimus, faciem praefereute Graeco textu, *πῶς δύναται ἔξαινοῦ λόγον θεοῦ λέλαι ἀρχάνα, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἐπισημειώσαντος αὐτοῦ*; et Rabano totidem verbis repositam lectionem approbante.

(b) Supplevimus vocem viri, quae deerat, tum ex Rabani lectione, et Graeco, *ἄνδρες Ἰουδαί*, cum ex ipsiusmet Huetic conjectura.

(c) Penes Raban., *hymni sacrificatio* te, leg. fort. uno verbo *hymnicatio*, ad Graeco, *ἕμῳ*, et Graeco, supplem. Levya quaedam id genus saepe alibi restitimus.

(d) Deerat nomen Deus, quod Raban. et Graec. supplem. Levya quaedam id genus saepe alibi restitimus.

(e) Verba, *Et nos educit Deus de terra Aegypti, de fornace ferrea*, cum in haecenus vulgatis deessent,

qui in Ecclesia habitant. Haec est civitas magni Itegis haec est visio pacis. Pax quippe in nobis, si tamen filii pacis sumus, multiplicatur et cernitur. *Audite ergo verba testamenti hujus, et loquimini ad viros Juda, et inhabitantes Jerusalem, et dicitis ad eos: Haec dicit Dominus: Maledictus homo qui non audierit verba testamenti hujus, quod mandavit patribus vestris* (Jer. xii, 2, 3). Quis magis audit verba testamenti, quod mandavit (d) Deus patribus? Nos qui in Christo credimus, an illi qui nec Moysi crediderunt, dum in Christo non credunt? ad quos Salvator ait: *Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi, de me enim ille scripsit: Si autem litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credituri estis* (Joan. v, 46)? Itaque illi Moysi (Al. Moysen) non crediderunt, nos vere credentes in Christo, credimus testamentum, quod tradidit eis per Moysen, et ad nos dicitur, ne maledicti flamus: *Maledictus homo qui non audierit verba testamenti* **804** *hujus, quod mandavit patribus vestris*. Ergo illi maledicti sunt, neque enim audierunt testamentum, quod mandavit Deus patribus: *In die*, inquit, *quae educit eos de terra Aegypti, de fornace ferrea*. (e) Et nos educit Deus de terra Aegypti de fornace ferrea: maxime juxta intelligentiam id quod scriptum est in Joannis Apocalypsi, quia locus, ubi crucifixus est Dominus, vocetur spiritualiter Sodoma et Aegyptus. Si enim spiritualiter Aegyptus quispiam nominatur, et non est Aegyptus secundum intelligentiam corporalem: haud dubium est, quin si intellexeris Aegyptum spiritualem, et exieris de ea, tuis egrediens ex terra Aegypti de fornace ferrea, et tibi dicitur: *Audite vocem meam, et facite juxta haec omnia*. Deinde re promissio Dei est ad audientes, si fecerint quaecumque praeeperit Dominus dicens: *El eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum* (Jer. xi, 4). Non omnis qui se populum Dei dicit esse, populus Dei est. Judaeorum populus populum se venditans Dei, meruit audire. *Quia non populus meus vos*: et dictum est ad eum: *Non populus meus*. Et rursus iste populus vocatus est (f) non populus: *Ipsi enim emulati sunt me*, inquit, *super non Deum* (Deut. xxxii, 21). De illis dicit: *Irriverunt me in idolis suis, et ego emulabor eos super non gentem*. In gentem autem insipientem irritabo eos. Nos igitur in populum Dei facti sumus, et annuntiator justitia po-

due periodi, nullo constante sensu, in unam coaduerant. Recursus ejusdem vocis *ferrea*, ut quae inter utramque sunt verba Antiquarius solenni errore praeterierit, in causa fuit. Verum ut nihil de aliis Editoribus dicam. Hueticum saltem monere debuerat Graecus, quem in aedera columna excedit, textus, *καὶ ἦμας ἐξήγαγον ὁ θεὸς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς, μάλιστα κατὰ*, etc. Quae totidem verba Latine sonant. *Et nos educit Deus, etc.* Nos ex Rabano praeterea sufficimus: et superius quoque Scripturae testimonium pristinae integritati reddidimus.

(f) Nihil dubitavimus ad rei veritatem, et S. Doctoris mentem, quin ipsum quoque Origenem in Graeco *οὐ λαὸν*, quae deerat, negandi particula *non populus*, hic supplere: tametsi illam in Latinis codicibus non invenimus.

pulo, qui nascetur de genibus. Iste enim populus a subito nascitur: et in propheta scriptum est: *Sinata est gens in semel*. Quando Salvator ascendit ad celos, et crederent una die quinque millia (Act. iv, 4), et alia die addita sunt tria millia: vero tunc fuit cernere populum in semel natum sermone Dei, et repente sterilem, parturientem, ad quam dicitur: *Laxare, sterilis, quæ non paris; erumpet et clama quæ non parturis: quia plures filii deserta: magis quam ejus quæ habet virum* (Gen. iv, 27). Deserta Ecclesia a Lege, deserta a Deo erat. Habens autem **805** virum synagoga Legem habebat et Deum. Quid ergo pollicetur Deus? *Eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum*. Non est omnium Deus, sed eorum tantum quibus se largitus est, quomodo patriarchæ illi ad quem dicit *Ego sum Deus tuus* (Gen. xvii, 1): et rursum alii: *Ego Deus ero Deus tuus* (Exod. xxxi, 45): necnon de *Salis Ero*, inquit, *Deus eorum*. Putasne aliquando consequimur id quod per singulos dico, ut Deus omnium fiat Deus noster. Si autem vis plenus discere, quorum sit Deus, et quibus vocabulum sui nominis largiatur: *Ego*, inquit, *Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. iii, 6): idque ipsum exponens Salvator ait: *Deus autem non est mortuorum, sed vivorum* (Luc. xx, 38). Quis est mortuus? Utiq; peccator, qui non habet dicentem: *Ego sum vita* (Joan. xi, 25), qui habent mortua opera, qui necdum penitentiam egit ab operibus mortuis: de quo (Al. quibus) Apostolus ait: *Non rursum fundamentum facientes penitentia ab operibus mortuis* (Hebr. vi, 1). Si ergo Deus non est Deus mortuorum, sed viventium: et scimus esse viventem eum qui conversatur in Christo, ut fiat particeps ejus: et si volumus ut et Deus noster sit, renuntiemus operibus mortuis, ut pollicitationem suam in nobis compleat dicens: *Et ero vobis in Deum, ut statum* (Al. suscitum testimonium, etc.) *juramentum meum, quod juravi patribus vestris dare* (Al. daturum me) *illis terram fluentem lac et mel* (Jer. xi, 4). Observa qui dicat: *Statum juramentum, quod juravi patribus vestris, dare illis terram fluentem lac et mel*. Hæc enim non est terra de qua Salvator docuit dicens: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram* (Matt. v, 4). Deinde ad hæc quæ dixerat Deus propheta respondit, id est ad id quod ait: *Maledictus homo qui non audierit verba testamenti hujus* (Jer. xi, 3): et dicit: *Et respondit, et dixi: Fiat, Domine*. Quid est quod ait: *Fiat Domine?* Utiq; id quod pronuntiavit Deus: *Maledictus homo*

(a) Antea legebatur continua serie quasi Scripture testimonium, et his, qui foris sunt, audite verba divina provocantia eos ad salutem: sive. *Legimus verba divina provocantia eos ad salutem, cui lectioni Græcus cum primis textus hic refragatur, καὶ τοῖς ἔξω ἀποστολῆς τοῖς λόγους τοῦ θεοῦ, προσκαλούμενοι αὐτοὺς εἰς σωτηρίαν, τοὺς λόγους τῆς διάνθεξ, etc.* Favet vero, simulque cum Græco bene coniecit mat reposimus unius ms. R. penes Huetium: *Etiam his qui foris sunt, legimus verba divina, provocantes eos ad salutem. Verba Testamenti hujus, etc.* Male alias

A qui non audierit verba testamenti hujus. Et dixit Dominus ad me: *Lege verba ista in civitate Juda, et extra Jerusalem* (Jer. xi, 6). (a) Et his qui **806** foris sunt, legimus verba divina, provocantes eos ad salutem. *Verba testamenti hujus, et facite illa. Et dixit Dominus ad me: Inventa est colligatio in viris Juda et in habitantibus Jerusalem*. Si peccaverimus nos qui propter Christum (b) Christiani vocamur, et inventi fuimus in numero peccatorum, et de nobis dicitur: *Inventa est colligatio in viris Juda, et in habitantibus Jerusalem* (Jer. xi, 9). Cum in Ecclesia Dei tales sunt in quibus reperitur laqueus iniquitatis, et vincula peccati, in tantum ut id quod de peccatore dicitur, eis valeat convenire: *Vinculis peccatorum suorum unusquisque constringitur* (Prov. v, 22), tunc dicit **B** Deus: *Inventa est colligatio in viris Juda*. Verum non invenitur colligatio in nobis. Quomodo autem non invenitur colligatio in nobis, si usque ad hæc horam colligatio in quibusdam est. Sed: *Solve omne vinculum iniquitatis, dissolve obligationes violentarum commutationum, omnem conscriptionem iniquam dissipa. Frange esurientibus panem tuum* (Isai. lviii, 6). Inventa est ergo colligatio in viris Juda, in habitantibus Jerusalem. *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum* (Jer. xi, 10). (c) *Conversi sunt ad iniquitates. Quorum? Non ait simpliciter, patrum, sed cum addimento, patrum suorum priorum*. Diximus hæc de nobis dici, et his qui in nobis sunt peccatores. Quomodo igitur qui inter nos sunt peccatores, conversi sunt ad iniquitates patrum, et patrum suorum priorum? Duplices habemus patres, et una species est pessimorum patrum. Siquidem antequam crederemus, diabolus pater noster fuit, ut sermo Evangelicus ostendit, dicens: *Vos de patre Zabulo nati estis* (Joan. viii, 44): cum autem credidimus, facti sumus filii Dei. Si ergo post hæc peccaverimus, convertimur ad iniquitates patrum non simpliciter, sed patrum priorum. Ad probationem autem hujus rei, quia duplices habemus patres, utimur et David testimonio, in quadagesimo quarto psalmo ita dicentis: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam*. **807** et obliviscere populum tuum, et domum patris tui (Ps. xlii, 11). Quasi pater quippe cepit: *Audi filia*. Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliviscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris rursus fueris ad peccata conversus, incidisti in id quod nunc dicitur peccatum, *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum*. Dicebamus dum Zabulum patrem nostrum fuisse, antequam Deus factus sit pater, si

quoque erat, eodem Huetio teste: *Etiam et his foris sunt. Audite verba divina provocantis vos ad salutem, verba testamenti hujus, etc.*

(b) Mss. Regii penes Huetium, *viris Juda vocamur: et inventi fuerint in nobis nodi peccatorum*: cui lectioni fere proprius est Græcus textus.

(c) Quæ hinc subsequuntur ad finem usque perperam non in Isaiam. Homilie, quæ Hieronymum interpretem mentiuntur, cumque a nobis in Appendice quarti Tomi editæ, subijuncta sunt totidem verbis ad ejus mutilationem supplendam.

tamen nunc non habemus etiam Zabulum patrem **A** post adventum Jesu Christi impleta esse quæ dicta quod etiam de Joannis epistola approbamus, in qua ita scribitur: *Omnis qui peccatum facit, ex Zabulo natus est* (Joan. iii, 8). Toties ex Zabulo nascimur, quoties peccamus. Infelix iste qui semper generatur a Zabulo. Rursusque multum beatus qui semper ex Deo nascitur. Neque enim semel dicam justum ex Deo natum, sed per singula virtutis opera semper justus nascitur **808** ex Deo. Hoc autem ut plenius possit probari, etiam de Salvatore nostri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in justis obstinentes quod in Domino præcesserit. Salvator noster splendor est gloriæ, splendor autem non semel nascitur, et deinceps desinit nasci: quotiescumque ortum fuerit lumen (a), ex quo splendor oritur, toties oritur et splendor gloriæ. Salvator noster sapientia est Dei. Sapientia vero splendor est lucis æternæ. Sic igitur Salvator semper nascitur, et idcirco dicit: *Ante omnes colles generat me*, non, ut quidam male legunt, *generavit*. Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudinem ejus tantum adoptionis scriptum habens, semper generaris a Deo per singulos intellectos, per singula opera, et officii filius Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in secula seculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA.

De eo quod scriptum est: *Exterminata est exterminio omnis terra*; et in istud: *Cinctorium* (Jerem. xii, 11, et xxii, 1).

807 Quis est iste qui dicit: *Propter me exterminata est exterminio omnis terra?* Christus hæc loquitur: nam ante adventum ejus multa quidem peccata fuerunt in populo Israel, sed Dominus veniens prohibuit talia, ut penitus relinquerebantur, et in longam traderentur captivitatem. Quando autem compleverunt mensuram patrum suorum, et addiderunt ad occasionem prophetarum, persecutionemque justorum, et Salvatore interfectionem, tunc completum est: *Dimittetur vobis domus vestra deserta*. Et quia iste ab eis, quæ in Evangelio scripta sunt, passus est: idcirco nunc dicitur: *Exterminata est omnis terra*. **808** Quod si subtilius volueris intelligere: *Propter me exterminata est exterminio omnis terra*: considera eam quæ in te est quomodo exterminata sit terra, et tunc videbis,

(a) Eadem, annotante Huetio Origenianorum lib. 2, num. 24, utitur similitudine Tertullianus Apologeticus, cap. 21: *Etiam cum radius ex sole porrigitur, portio ex summa. Sed sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur. Ita de Spiritu spiritus, et de Deo, ut lumen de lumine ascensum: manet in Deo et indefecta materia matris, etsi plures inde traduces qualitates mutueris. Ita et quod de Deo profectum est, Deus est, et Dei Filius, et unus ambo. Quibus hæc adsonant e libro contra Praxeam cap. 9, *Pater tota substantia est. Filius vero derivatio lotius et portio, sicut ipse profectus: Quia Pater major me est. Unde liquet quo sensu dicunt: Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius esse substantia, et unius status, et unius potestatis, et Filium non aliunde deducere se quam de**

post adventum Jesu Christi impleta esse quæ dicta sunt mortificatis membris nostris super terram, cum jam non operetur (Al. operatur) terra opera sua, non fiant apud justum ea, quibus antea caro fovebatur, quoties peccamus. Infelix iste qui semper generatur a Zabulo. Rursusque multum beatus qui semper ex Deo nascitur. Neque enim semel dicam justum ex Deo natum, sed per singula virtutis opera semper justus nascitur **808** ex Deo. Hoc autem ut plenius possit probari, etiam de Salvatore nostri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in justis obstinentes quod in Domino præcesserit. Salvator noster splendor est gloriæ, splendor autem non semel nascitur, et deinceps desinit nasci: quotiescumque ortum fuerit lumen (a), ex quo splendor oritur, toties oritur et splendor gloriæ. Salvator noster sapientia est Dei. Sapientia vero splendor est lucis æternæ. Sic igitur Salvator semper nascitur, et idcirco dicit: *Ante omnes colles generat me*, non, ut quidam male legunt, *generavit*. Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudinem ejus tantum adoptionis scriptum habens, semper generaris a Deo per singulos intellectos, per singula opera, et officii filius Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in secula seculorum. Amen.

B substantia Patris. Augustinus ipse comparatione eadem generationem Verbi explicat lib. vi de Trinit. ipso initio, sed non eadem inde colligit: *Ipse Arius, inquit, dicitur fertur: Si filius est, natus est: si natus est, erat tempore quando non erat Filius; non intelligens, etiam natum esse, Deo sempiternum esse, ut sit coæternus Patri Filius, sicut debetis, qui gignitur ab igne, atque diffunditur, coæternus illi est, et esset coæternus, si esset ignis æternus.*

(b) Pro ultra luxuria, quod ex Rabano hic rescriptum, vitiosus in vulgatis obtinebat, *adulterii luxuria*. Dissentient vero et Græcus, οὐκ ἀδελφεία, ipsa que orationis serie ratio concinunt.

(c) Mss. Regii apud Huetium, qui exposuerunt ea, que propheta nunc dicit. Rabanus, qui exposuerunt prophetam hunc, dixit.

rissimi, nolite putare hoc **810** tantum de nobis esse dictum; et nos, et vos commonet divina maiestas, ut iuxta Scripturarum præcepta vivamus, et si sic expedit dicere: *Potentes potenter tormenta patientur* [Al. patiuntur]. Plus a me exigitur quam a diacono [Ms. Reg. Zacono], plus a diacono quam a laico. Qui vero totius Ecclesie arcem (a) obtinet, pro omni Ecclesia reddet rationem. Propter hoc apostolus Paulus videlicet ut is cui fuerant multa commissa aiebat: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores sacramentorum Dei. Hic jam queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat* (I Cor. iv). Intantum rarum est bonum dispensatorem invenire, ut Jesus, qui antequam orientur ea que erant futura cognoverat, loqueretur: *Quis putas est fidelis dispensator et sapiens, quem constituit Dominus super familiam suam, dare in tempore cibaria conservis suis?* (Luc. xii, 42.) Et post pusillum cansatus de quibusdam dispensatoribus intulit dicens: *Si autem incipiat malus servus dicere: Moratur dominus meus venire, et cœperit cedere servis et ancillis, et comedere, et bibere, et inebriari, venit dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit, et dividit illum, et parte illum cum infidelibus ponit* (Luc. xii, 45, 46). Hæc in eo quod scriptum est: *Clerti eorum non proderunt eis*. Videamus autem et reliquis necessariam correptionem, quam, ut mihi videtur, in morali loco debemus accipere: *Confundimini a gloria vestra, ad opprobrium in conspectu Domini* (Jer. xii, 13). Multa sunt in quibus gloriatis insipientiam nostram ostendimus. Verbi gratia, si qui in multis possessionibus gloriantur, dicitur eis: *Confundimini a gloria vestra*. Si qui gloriantur in generis nobilitate, dicitur ad eos: *Confundimini a gloria vestra*. Si qui jactabundi incedunt [Al. quis jactabundus incedis] super pretiosissimis vestibus, super domo multis exornata divitiis, aliena est quippe (b) hæc gloriatio a gloria sanctorum, dicitur ad eos: *Confundimini a gloria vestra*. Verum hoc parum est. Audi quid loquatur in Jeremia sermo divinus, jubens ut ne in sapientia quidem nostra gloriamur: *Ne gloriatur,*

(a) Placet dissertent in hunc locum Huetii verba describere. Loci, ait, quidem illius, in quo perorabat, episcopum, vel metropolitam Origenes videtur significasse. Has autem homilias Cæsareæ Palestinæ fuisse recitatas verosimile est. Ita vel Theoclitum episcopum Cæsariensem, vel certe Babylonem Antiochenum patriarcham designavit. Quamquam Tyrumque jam tum concesserit, certum non habeo. Id vero Hieronymum convertisse verosimile est ad Romanum pontificem (ut ejus verba indicat) quem summum sacerdotem appellat præf. in Evan. ad Damasum, et de cujus potestate multis dissertit in ep. ad eundem. Quamquam, inquit, tui me terrat magnitudo, invitât tamen humanitas. A pastore presidium ovis flagito. Fecisset invidia: Romani culmine recedat ambitio: cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor. Bona nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudinē tuæ, id est, cathedræ Petri communionem consocior. Super illam petram edificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agrum comedierit, profanus est. Si quis in arca Noe non fue-

inquit, sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec dives in divitiis suis; sed in isto gloriatur qui gloriatur, intelligere et scire quia ego sum Dominus (Jerem. ix, 23, 24). Vis gloriari, et gloriabundus non audire? Confundimini a gloria vestra. Gloriare ut apostolus [Al. additur Paulus], et dic: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, per [Al. propter] quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Gal. vi, 14). Vis gloriari et non audire? *Confundimini a gloria vestra*, audi Paulum gloriantem, et discite cum loquitur: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. Audi quæ sint gloriæ, in quibus se (c) vir esset: *In laboribus abundanter*. Quis hoc potest dicere: *In carceribus supra modum, in moribus sæpe, a Judæis quinque quadragenas una minus accipi, ter virgibus cæcus sum, semel lapidatus sum, tenafragium passus sum* (II Cor. xi, 23-25)? Dicamus differentias gloriarum, et non nullos esse qui super his gloriatur, quæ rubore digna sunt, quorum gloria est in confusione. In his quippe gloriatur, quæ cum faciunt, latebras, et secreta perquirunt (Phil. iii, 19). Post hæc consideremus quid de cinctorio præceptum sit. Hæc dicit Dominus: *Vide et accipe tibi cinctorium lineum, et circumda lumbos tuos, et per (d) aquam non transibis*. Et accipit cinctorium secundum verbum Domini ad me dicens: *Accipe cinctorium, quod circa lumbos tuos est, et vade ad Euphratem, et absconde illum in caverna petræ* (Jer. xiii, 4). Post dies venit propheta, et accipit cinctorium de loco ubi infoderat illud, et ecce computruerat, quod nulli usui esset. Et ne quis iuxta voluntatem animi sui de hoc loco sibi presumeret intellectum, dans Dominus interpretationi occasionem, addidit dicens: *Sicut enim adhæret cinctorium circa lumbos hominis, sic agglutinavi ad me domum Israel, et omnem domum Juda, ut fierent mihi in populum nominatum, et in exultationem, et gloriam, et non obaudierunt me* (Jerem. xiii, 14). Igitur propheta in loco pro Deo accipitur, circumdans lumbos suos cinctorium lineum, id est populum Deus, *Agglutinavi quippe, ait, ad me domum Israel, et quodammodo cincto-*

rit, peribit regnante dilavio. Similia habet Ambrosiaster in cap. iii ep. ad Tim.: *Uti cum totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus ejus dicitur, ejus hodie rector est Damasus: Romanum istudam populum a Rufino designari probabile est, cum ait in interpretatione homilie 17 Origenis in Genes.: Non deficit princeps ex Juda, id est, hic qui post resurrectionem ejus (Christi) Ecclesiarum princeps ordinatur.*

(b) Voces hæc gloriatio ex Rabano sufficiens, eonsentiente Græco textu, ἀλλοτρία ἐστὶν ἢ χαύρητις γυροῦστος ἀγίου. Tum dicitur ex eisdem reposuimus pro dicit. Rabanus præterea cum pro eos coherenter legit.

(c) Mss. Regii penes Huetium, quibus se vir sanctus efferebas.

(d) Annotat Huetius haberi apud LXX, οὐ διελεῖσθεται. Vulg., et in aquam non inforet illud, quod Hebræo consonat. Hæc eodem recidunt, nam si cinctu rovinctus aquam subeat, subire quoque cinctum ipsam necesse est.

rium Dei homo justus efficitur. Querens quam ob causam? Lege Ezechielem, et intellige quomodo Deus videatur in corpore, et quamobrem a lumbis ejus usque ad pedes igitur appareat, et a lumbis usque ad caput eiquis (Ezech. i, 17): tunc poteris etiam presentis Scripture invenire rationem, quamobrem inferiores Dei partes ignee sunt. Renes generatione, et lumbi igne censentur. Omnia quippe quæ ex coltu, et voluptate sunt, indigent purgatione, et ipsa purgatio immixta est supplicio. Ea vero quæ a renibus in superiori consurgunt, libidinis opera sua virtute transcendunt, quasi quædam materia purior ad electri similitudinem referantur. Dicitur quippe electrum auro esse pretiosius. Quid igitur exemplis Scriptura utitur, ut ostendat supernum Dei corpus esse magnificentum, et inferius vilium? Idcirco nunc introduxit (a) Dominum ex igne et electro subsistentem. Ex quo unusquisque nostrum iuxta exordium navitatis suæ ad ignem referetur: iuxta studium vero et profectum, Dei corpus efficitur illud superius, illud ex electro, ab igne nobis, a penis, a cruciati abscedentibus. Adjuget ergo circa lumbum tuum cinctorium lineum. Cur? ut ostendatur populus regnum esse Dei. Adversum eos quippe qui volunt Dei accusare providentiam, resistens et protegit Dei sui opera, nec sinit aliquid indecens de maiestate ejus narrari. Sed cum peccaverimus, ut cinctorium illud propheta deposuit, et abiecit illud in Euphratem fluvium, ut ibidem computresceret: sic et nos abijciet a lumbis suis Deus, et projectos relinquet ad Euphratem fluvium Mesopotamie, ubi Assyrii habitant inimici Israel, ubi Babylonii, et ibi putrescemus. Cur enim tantis in toto orbe fluminibus pretermisissis, de Judea ad Euphratem propheta transmittit, nisi ut sacramentum iuxta vim nominis doceret intellectum? Post hæc querimus quare cinctorium lineum dicatur. (b) Linum ex terra nascitur; nam cum semen ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde ut infinita prætereant, demoussum transferetur domum, pectitur, lavatur, teritur, tunditur, et ingenti (ut ita dicam) opera exercitur, quo tale fiat ex quo **813** possit cinctorium (c), aut aliud quid in usus necessarios operari. Et nos ergo universi qui generationem habemus ex terra, (d) qui id cinctorium Dei plectimur, multa cura indigemus, ut pectamur, ut lavemur, ut colorem terræ abijciamus. Alius quippe

(a) Mss. Reg., introduxit Domini corpus ex igne et electro.

(b) Haud recte penes Rabanum, *Linum de terra pascitur*. Et paulo post de messe pro demoussum.

(c) Mss. Regii, cinctorium componi, aut aliud quid in usus necessarios coplari, pro quo ultimo verbo Rabanus habet comparari.

(d) Hanc placuit, quæ et in vetustis eodd. obtinebat, lectionem ex Rabano reponere, qui in cinctorium Dei plectimur, ut pote Græco Origenis textui consonam magis et commodiorem, κτὶ ἡμεῖς οὐκ πάντες τὴν γένεσιν ἐργουµεν, ὡς περιζωµα τῶσ θεοῦ, etc. Antea erat, *ut linum, quod in cinctorium Dei pectitur: unus tus, penes Huetium, ut linum quod, etc.*

color generationis in lino est, alius cum fuerit opera mundatus [Al. opere mundatum]. Generationis color obscurior est, et nigrior [Al. et nigrum dicitur], operis autem lucidior. (e) Tale nescio quid et nobis in exordio eventit: nigri enim sumus quando regeneramur, quando credimus, quando in Canticorum Cantico diximus: *Nigra sum et speciosa* (Cant. i, 4). Æthiopicus similem habemus animam [in]decorem: abluimur ut fiamus candidi, ut nitorem qui nobis inuitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur, iuxta illud, quod in eodem loco scribitur: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata?* et efficiamur linum **814** candidum (g) purumque. Atque ita cum digni fuerimus societate Dei, in cinctorium ejus plectamur [Al. plectimur], neque ab eo aliquando deponimur, si tamen candorem, quem nobis concesserat, semper habeamus. Cum itaque Judæi, et omnis domus Israel indigni existiterint Deo, et projecti sint ab eo, nobis pro illis accinctus est. Neque enim putandum est, cinctorium abijcientem mansisse incinctum: statim ut illos projecti, alios sibi contextit. Hoc cinctorium Ecclesia est de Genitibus congregata: quæ scire debet, quia si prius non pepercit Deum, nec sibi parcat, si non aver dereliquerit, si non fuerit digna lumbi ejus, si non adhucens Domino, unus spiritus fuerit in Christo Jesu, cui est gloria, et imperium in secula sæculorum. Amen.

HOMILIA OCTAVA.

De eo quod scriptum est: *Natum fac mihi, Domine et cymosum* [Jer. xii, 48, usque ad eum locum in quo ait: *Ite, congregate omnes bestias agræ* (Jer. xii, 9)].

813 Si Dei eloquia sunt in Lego et Prophætis, Evangelis et Apostolis, oportet discipulum Dei divinum sermonem magistrum Deum ascribere. Qui enim docet hominem scientiam (Ps. xciii, 10), secundum Psalmistam, Deus est. Salvator quoque perhibet testimonium, nullum debere super terras magistrum noncupari, dicens: *El vos nolite vocare magistrum super terram. Unus quippe est magister vester, Pater qui in cælis est* (Matth. xxiii, 8): Pater autem qui est in cælis, erudit [Al. erudit] homines sive pro se, sive per Filium, sive per Spiritum sanctum: et ut ad minorâ veniamus, erudit per Paulum, per Petrum, per alium quemlibet sanctorum: tantum Dei [Al. Deus] spiritus, et Dei sermo descendat et doceat. Cur hæc diximus? videlicet quia propheta:

(e) Hic quoque Rabanus describere potius fuit: pro hisce enim verbis, nescio quid et nobis, una erat in Vulgatis vocabula quid. Inlucenat vero Græcus textus τοιοῦτον οὐδὲν τὰ καὶ ἐπὶ ἡμῶν.

(f) Vocem indecoram rectius hinc amoveas, neque enim ant Rabanus novit, aut in Græco est textus. Pro uno autem verbo subsequenti, abluimur, legit Rabanus deinde cur eluimur? Græcus fere concinit εἶτα ἀποστραφῶμεθα.

(g) Legebatur antea, purumque aqua. Ita cum, etc. Nos ad Rabani lectionem expuncta voce aqua, quæ abundat, neque est in Græco, exordium, Atque ita, etc. Sic et Origenes sitz xxi.

Notum fac mihi, ait, Domine et cognoscam. Neque enim scire possum, nisi tu mihi revelaveris. Sin autem, demonstrante te, **814** potero [Al. potero] nosse, quod nescio, tunc videbo cogitationes singulorum, et cognoscam quid unusquisque gerat, et cuius sit voluntas [Al. voluntas]. Hæc propheta. Deinde videamus quid Salvalor loquitur in propheta: Ego ut agnus innocens ductus ad immolandum, et nesciebam. Adversum me cogitaverunt consilium dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, et conteramus eum a terra viventium, et nomen ejus non memorabitur amplius [Jer. xi, 19]. Isaias quoque, quod Christus ut ovis ad victimam ductus sit, et ut agnus coram tendente se sine voce, sic non aperuit os suum, pronuntiat: et ibi quidem ille de Christo, hic vero de se ipse Christus: Ego inquit, ut agnus innocens ductus ad immolandum, et nesciebam [Isai. lvi, 7]. Nec addit quæ non cognoverit. Non enim dixit: Non cognovi mala, non cognovi bona, non cognovi peccatum, sive injustitiam: **815** verum simpliciter, non cognovi. Tibi igitur dereliquit, ut quæras, quod nescierit. Legit Apostolum: Qui cum peccatum non cognovisset, pro nobis peccatum fecit [II Cor. iii, 21]. Peccatum quippe nosse, peccare est: ut iustitiam nosse, iuste est agere. Ex quo manifestum est, eum qui iustitiam prædicat, et non agit iuste, noscitur peccatum. Adversum me cogitaverunt consilium dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus. Crucifixum esse a Judæis Dominum, nulli dubium est: et eum hoc tunc liberatæ prædicamus, quomodo aptabimus ei, quod dicitur: Adversum me cogitaverunt consilium dicentes: hoc quod inferunt: Venite, mittamus lignum in panem ejus, nimis difficultatis est. Panis Jesu quo nutritur, sermo ejus interpretatur. Quia igitur docente eo, voluerunt quidam scandalum ponere doctrinæ ejus, crucifigentes eum dixerunt: Venite, mittamus lignum in panem ejus [Jerem. xi, 19]. Cum enim verbo Jesu et disciplina ejus conjungitur magistri crucifixio, in panem lignum mittitur. Et illi quidem (a) insidiantes dicant: Venite, mittamus lignum in panem ejus. Ego vero admirabile quiddam inferam. Lignum missum in panem ejus, panem fecit meliorem. Exemplum accipe de lege Moysi. Sicut lignum, quod missum est in amarum aquam, fecit dulcem: sic lignum passionis Christi missum in doctrinam ejus, fecit panem illius dulciorem. Anle enim quam immitteretur lignum in panem ejus, quando tantummodo panis erat, et non erat lignum, in universam terram non exierat sonus ejus: postea vero quam assumpsit fortitudinem per lignum, tunc universum orbem passionis ejus disseminatus est sermo. In cuius figura et aqua in

(a) Ad hunc modum ex Rabani lectione emendavimus, insidiantes dicant, cum hactenus turpi sane mendo oblineret, nisi dantes dicunt. Græcus quoque archetypus ita monuit restituendum: habet enim, εαυτον εν τω βουλλη: ουκ εστισμενοι λεγισσαν, etc. (b) Deerant pridem isthæe sacri contextus verba, ipsum solum manet: si vero mortuum fuerit: legebatur autem, nisi granum frumenti cadens in terram mor-

Veteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est. Ego quippe aio, Legem non intellectam, amarum aquam esse. Cum autem venerit lignum Jesu Christi, et sermo Salvatoris mei descendit in eam, tunc dulcoratur, et fit suavissimi saporis, intellecta pariter et lecta lex Moysi. Dicentes igitur: Venite, mittamus lignum in panem ejus, etiam hoc addunt, et conteramus eum **816** a terra viventium, et nomen ejus non memorabitur amplius [Jerem. xi, 29]. Sic enim illum interfecerunt, quasi nomen ejus penitus eradicarent [Al. eraderent]. Sed Jesus scit quare et quomodo moriatur. Propter quod ait: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, (b) ipsum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, nullum fructum afferit [Jer. xii, 24]. Ergo mors Jesu Christi, spica frumenti facta est, septuplum et multo amplius restituens quam fuerat seminatam. Finigamus enim paulisper non fuisse eum crucifixum, neque post mortem ad inferos descendisse: sequitur ut solum granum maneat frumenti, et multi non nascuntur ex eo. Attende diligenter eloquia divina, quid in se velint intelligi. Granum frumenti si non cadens in terram mortuum fuerit, non nullum fructum afferit [Joan. xii, 24]. Mors Jesu istos tenet omnes fructificavit. Si autem mors tantas attulit fruges, resurrectionis cuius futura est uberatis: Domine virtutum, iudicium iusta, probans renes, et corda, videam quæ ex te est, vindictam de eis [Jer. xi, 20]. Prophetice orat, ut videat vindictam de eis apud Patrem: circumdata est quippe ab exercitu Jerusalem, et appropinquavit subversio ejus, et id quod dictum ad eam fuerat: Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta [Math. xxiii, 38], completum est. Videam ergo quæ ex te est, vindictam de eis: quia ad te revelavi justificationem meam. Propterea hæc dicit Dominus in viros qui sunt in Anathoth, qui quaerunt animam meam, qui dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, alioquin morieris in manibus nostris, Ecce visitabo ego in eis: juvenes eorum gladio cadent, et filii eorum et filie morientur in fame, reliquæ eorum non erunt. Quoniam inducam mala super inhabitantes in Anathoth, in anno visitationis eorum [Jerem. xi, 21-23]. Figuraliter nunc [Al. nunc] nomen Anathoth assumitur. Totum autem Judaicum sacramentum in eo est. Interpretatur quippe Anathoth, obedientia: Quia ergo obedientia Dei in illo (c) populo fuit, sicut regnum ejus: et factum est de regno id, quod novimus prædictum: Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus [Matth. xxi, 43]: nunc quoque viri qui sunt in Anathoth, **817** hoc est in obedientia, quaerunt animam, non Jeremie, neque enim hoc historia ulla

tuum fuerit, non nullum fructum afferit. Nos et Rabano restitimus ipsoque et ab Origene laudatur, Græco textu, ουδεις μνος νεκρ εν τω βουλλη, etc. (c) Vocem populo, que in antea vulgaris fuerat, ab Origene suffecimus et Græco archetypo, εν εκεινω εν τω λαω. Alia inferior, quæ levioris momenti sunt castigamus.

commemorata, quia viri Anathoth quaesierunt [Al. A quaerunt] animam ejus. Habemus Regnorum libros: meminit ibi Scriptura Jeremia, nihil tale conscribitur. Habemus Paralipomenon, et ipsum, quod nunc interpretatur volumen Prophetæ, nihil locuti sunt viri Anathoth: sed Christi quaerunt animam Domini mei, qui dicunt: Non prophetabis in nomine Domini. Legimus et hoc [Al. hic] a Judæis prohibitum, ne doceret Christum: Alioquin morieris in manibus nostris. Ecce ego visitabo in eis, juvenes eorum gladio cadent, et filii eorum, et filie morientur fame [Amos vii, 14]. Non Jeremie temporibus gladio occurrerunt, sed post adventum Domini: tunc et fames venit in eos, non fames panis, neque sitis aquæ, sed fames audiendi sermonem Dei. Jam quippe apud eos ultra non dicitur: Hæc dicit Dominus (a) Deus omnipotens. Isla fames est (b) prophetice cessantis in eis. Sed quid loquar de Prophetis? Neque magistri, neque doctores in Judæa aliqui remanserunt: et licet sint innumerabiles, qui sibi sapientiam vendicent, non est jam sermo Dei in eis. Completum est enim illud vaticinium: Auferet Dominus a Judæa, et ab Jerusalem validam et validum, virtutem panis, et virtutem aquæ, gigantem et fortem, et (c) hominem bellatorem, et judicem, et prophetam, et arbitrum, ut seviorem quinquagenarius, et ammirabilem consiliatorem, et sapientem architectum, et intelligentem audiret [Isai. lvi, 1]. Jam non est apud eos qui possit dicere: Quasi sapientem architectum fundamentum posui [I Cor. iii, 10]. Migraverunt ab eis architecti, venerunt ad Ecclesiam, posuerunt fundamentum Jesum Christum. Huic superedificavit quicumque post eos crediderunt. In fame ergo ille populus derelictus est: Adducam quippe mala super inhabitantes Anathoth, in anno visitationis eorum [Jerem. xi, 23] Justus es, Domine, quia excusabo me apud te. Verumtamen iudicio loquar ad te. Quid est, quod via peccatorum prosperatur? Abundaverunt omnes, qui spreverunt contemntes [Jerem. xii, 1]. Quaeramus **818** an bonus sit Deus, qui Legem, prophetasque largitus est, videntes viam impiorum prosperari, et nihil eos ab eo pro merito sustinere. Abundaverunt enim omnes qui (d) spreverunt contemntes, ii qui adversum conditorem rabidus faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur: Abundaverunt plantati sunt, et radicem miserunt: procreaverunt filios et fecerunt fructus. Quantos fructus Marcion fecit procreans filios infidelitatis? quantos Basilides? quantos Valentinus? De his quippe næ, prophetat

(a) Rectius cum Græco textu vocem, Deus, ignorat hoc loco Rabanus. (b) Penes Rabanum, fames est prophetica vocis cessantis, etc. (c) Sic et Rabanus habet, et Græcus ipse ab Origene laudatus textus γιγαντα και ισχυρους εν τω βουλλη πολυμοτον. (d) Huius interpretationis, inquit Huetius, rationem comminisse nequaquam possum, est enim in Græco πικρα ει αδικουσα: αδικουσα, Hebræo Gorderius: Omnes qui prævaricantur prævaricationes. (e) Addit Origenes, µα: tum istud, αιδε: µε: quem-

dicens: Procreaverunt filios, et fecerunt fructum. Prope es tu ori eorum, et longe a rebus eorum [Jerem. xi, 4]. Nominant Jesum, et non habent eum, neque enim illum confitentur ut Christum. Et tu Domine, nosti (e), et probasti cor meum in conspectu tuo. Sanctifica illos in die intersectionis eorum [Jerem. xii, 3]. Quod laiciam ut hoc exponam? Tormenta sanctificationem vocat eorum qui torquentur. Sanctifica quippe eos, ait, in die intersectionis eorum, id est, per hoc, quod interficis eos, sanctifica eos. Quem enim diligit Dominus corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit [Hebr. xii, 6]. Quasque lugebit terra, et fenum omne agri aresecet a malitia habitantium in terra? [Jerem. xii, 4]. Quasi (f) animal sit terra, sic nunc loquitur propheta, dicens lugere eam quando mali sunt habitatores, non in ea commorantur. Per unum quemque enim nostrum terram, aut letaliter in virtutibus collocarum, aut lugeat in vitia. Si autem terra, consequenter et elementa cætera, ex quibus et aqua, id est, angelus qui super aquam constitutus est. Neque enim aliter possum lugentem terram exponere, seu letantem: nec sensus recipit, ut insensibile corpus sentire credamus: nisi ut intelligamus, omnibus rebus angelos presidere, tam terræ et aquæ, quam aeri et igni id est, principari elementis, et hoc ordine pervenire ad omnia animalia, ad omne germen, ad ipsa quoque astra cœlestia. Alius angelus præpositus est terris: atque ita omnes ii angeli, cum quibus versamur in terra, gaudent quando iusto agimus quando peccavimus lugent. Lugebit **819** terra ab omnibus inhabitantibus in ea. Eodem nomine angelum terræ appellant, quo ipsa nuncupatur. Quomodo enim hoc quod manufactum est eum maledictum, maledicite et ipse qui fecit illud, non quod maledictum sit, quod anima ac sensu caret, sed idem dicitur maledictus, qui assistet insensibili simulacro, eodem vocatus nomine, quo vocatur id quo manufactum est: sic et nunc terra appellatur is angelus qui præpositus est terræ. Nec hoc tantum accipias in terra: et aquæ etiam Angelus ejus vocabulo nuncupatur, juxta illud quod in alio loco dicitur: Viderunt te aquæ et timuerunt turbata: sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt tuis, et enim sagitte tue transierunt Dereliqui domum meam, dimisi hereditatem meam [Psal. lxxvi, 17]. Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum ejus [Jer. xii, 7]. Vide mihi eum qui in forma Dei consistebat in collis. Vide domum ejus, Thronos, et excelsas quasque Virtutes. Si

admodum et apud Rabanum, et in Vulgata legas, nosti me, vidisti me, et probasti, etc. (f) Huetius ait, Cum terram inanitatem esse definit hoc loco Origenes, animaliam autem non aliter dici posse, quam per angelum, tamquam formam assistentem, non informantem, satis idem vincitur non huic eum penitus adhasisse error, quem ei obijcit Hieron. ad Avitum, ad Manan, astra videlicet non animalia solum esse, sed peccare etiam posse, ac salutem expectare.

autem vis aliquod sublimius intelligere propter hoc quod ait: *Ego in Patre, et Pater in me*: vide domum ejus Patrem Deum. Relinquit patrem suum, et matrem suam olemem Jerusalem, veniique in hunc terrenum locum, et ait: *Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam*. Illa erat hereditas ejus, possessiones Angelicæ, et sanctorum ordo virtutum. *Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum*. Tradidit animam suam in manus inimicorum suorum, in manus Judæorum interficientium eum, in manus principum congregatorum adversum se, in manus regum, quoniam: *Astiterunt Reges terræ et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus* (Psal. II, 1). *Facta est hereditas mea mihi, sicut leo in silva* (Jer. xii, 8). Ista que super terram erat hereditas ejus quam sibi **820** elegerat in possessionem, que pars ejus fuerat, offerat est adversus eum, et facta est hereditas ejus, id est, Judæi quasi leo in silva. Nec mirandum est si tam [Al. tunc] truci belluæ comparata sit: usque ad presentem diem leones sunt in silva, anathematizantes Dominum Jesum, et blasphemantes illum, et insidiantes credentibus [Al. credentes] nomine ejus, *Facta est hereditas mea mihi sicut leo in silva. Dedit super me cocem suam, ideo odivi eam*. Nunquid spelunca est hyæna hereditas mea mihi (Jer. xii, 8)? De sua hereditate prænotat, quod spelunca hyæna futura sit, bestia rabida et ferocis, mortuorum cadaveribus viventis, que semper sepulchris et ossibus incubat. *Nunquid spelunca hyæna hereditas mea mihi, aut spelunca in circuitu ejus* (Jer. xii, 9). Quoniam tales sunt, impero vobis, angelis, uti et congregatis bestias, et tradatis eos ad dilacerandum. *Ite, congregate omnes bestias agri, veniant, et manducant eas*. Venerunt bestie agri, devoraverunt populum Judæorum. Vide exesa corda omnium a forlitudinibus contrariis. Si illis Deus non peperit, sed ait: *Ite congregate bestias*, quanto magis nobis non parcat? Si non fecerimus legem ejus, si sermonem Evangelii neglexerimus, rursum dicit: *Ite, congregate bestias, et tradite (a) eam*. Sed nos confidamus in Domino, et in oratione dicamus: *Ne tradas bestiis animam confidentem tibi* (Psal. lxxii) Agamus penitentiam super peccatis nostris, confitemur delicta que fecimus, et bestiiis non trademur: quin potius angelis venient, qui nos in sinu suo gestantes, de terrenis locis ad celestia transferant, et de presentis sæculi in perpetuam transferant aternitatem, in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA

De eo quod scriptum est: *Omnis uter implebitur vino*

- (a) Antea, ei tradite eos, dissentiente Rabano, et Græco textu xxi παρδους αδφς.
 (b) Interserit Rabanus, de utribus: idque verius ad Græcum saltem archetypum: ἀναλοθως αδφς περι των απων οφρμια, ετι αληθς, etc.
 (c) Integrando textui, qui antea mancus erat, ex Rabano verba subscripsimus, vinea eorum, et palmes eorum, que et in Græco Origenes laudat, ἡ ἀμπλος

(Jerem. iii, 12), usque ad illud: *Et deducet oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini* (Jerem. xiii, 17).

Quod a Deo propheta jubetur ut dicat, debet diguum esse imperio Dei. Sed non videtur dignum, si maneamus in littera, et nihil aliud requiramus, **821** intantum ut si quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum esse Scripturam autem accommodare, et ea cognoscere que in eis lectantur. Hoc est dictum animalis: *Animalis quippe homo non percipit ea que sunt spiritus Dei. Stultitia enim est* (I Cor. ii, 14). Consideremus ergo Dei sermonem quid jubeat: *Et dices ad populum sermonem istum: Hæc dicit Dominus Deus Israel. Quod dicit Dominus Deus Israel, dignum quæso sit Domino Deo Israel. Omnis uter implebitur vino. Eritque, si dixerint ad te: Nunquid cognoscentes* [Forle et] *non cognoscimus* [Al. cognoscemus], quia omnis uter implebitur vino? Hæc respondentes, si tantum litteram sequuntur, et dicunt nosse se, quia omnis uter implebitur vino, falluntur. Non enim necessario sequitur, ut omnes utres impleantur. Sunt utres oleo pleni: sunt alii a qualibet liquentis nature materia vacui, aut certe non pleni. Dominus autem dicit omnem utrem implendum vino: et populus respondit: *Nunquid cognoscentes non cognoscimus* [Al. cognoscemus] quia omnis uter implebitur vino? Quæ quidem juxta paupertatem ingenii mei sic poterunt interpretari, si prius vni differentias perspexerimus [Al. prospexerimus], ut tunc consequenter (b) tractemus, verum esse quod dictum est, quia omnis uter implebitur vino. Sive enim qui spuma est (ut ita loquar) inter utres, uter implebitur vino bonitatis suæ: sive malus juxta hoc, quod malus est, malo vino implebitur. Quomodo ergo possumus de Scripturis accipere differentias vini? Super malo vino ista conscripta sunt: *De vinea Sodomorum, (c) vinea eorum, et palmes eorum de Gomorrha, uva (Al. uva) eorum uva (Al. uva) fellis, botrus amaritudinis in eis, venenum draconum vinum eorum, et virus aspidum insanabile* (Deut. xxxiii, 32). De bono hæc dicuntur: *Calix tuus inebrians quam præclarus est* (Psal. cxii, 5)? Et sapientia convocat ad craterem suum, dicens: *Venite, manducate panes meos* **822** *et bibite vinum, quod miscui vobis* (Prov. ix, 5). Est ergo vinum de Sodomis, et (d) vinum, quod miscuit Sapientia. Rursumque: *Vinea facta est dilectio* [Al. dilectio] *in cornu, in loco uberi, plantata a Deo, que vocatur vinea Soree, electa (c) quædam et inter omnes vineas mirabilis. Est autem alia vinea Ægyptiorum, quam percussit Deus, secundum id, quod scriptum est: Percussit in grandine vineas eorum, et flevit eorum in gelu* (Psal. lxxvii, 47). Consideremus ergo omnes homines figuratim capaces esse

αἰθρα, καὶ ἡ κληματὶ ἀπὸν.
 (d) Decrat vox hæc altera, vinum, quam et Rabanus legit et Græco textus.
 (e) Legebatur antea, electa quidem inter omnes vineas: mirabilis autem est alia, etc., dissentiente Rabano: cum in nomine admodum lectione et Græco, ἐλεγκτὴ τις ὄψα καὶ ἄναμπαρῆ, ἐπὶ δὲ τις τις ἀμπλος, etc., ut minime ad Ægypti vineam mirabilis appositum, refe-

vini, nec aliud eis possumus nomen imponere, (a) A eos qui penitus a pietate discedunt, et ex omni parte religioni adversantur, [Al. religionem aversantur] intantum ut fortuito et peccatum more vivant, bibentes calicem vini meri quem de Jeremie libro protulimus: eos vero qui non penitus recesserunt, sed cum sint peccatores, et indigni iudicentur calice novi testamenti, et faciant sæpe bona opera, sæpe contraria, bibentes calicem mere mixtum. *Inclinavit enim Deus ex hoc in illud*. Quid est quod ait, *ex hoc in illud*, duo pocula video. *Inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fæx ipsius non est exinanita* [Psal. xlii, 9]. (g) Animadvertite calicem honorum tuorum operum in una manu Domini. Si autem patris aliquid me audacius dicere, sit in dextra manu ejus calix virtutum, sit in sinistra virtutum. Cum igitur cooperis propter peccata torqueri, quia et bona opera fecisti, calix in manu Domini est vini meri plenus mixto, et inclinavit ex hoc in illud: id est de eo qui erat in dextera, in illum qui in sinistra continebatur. Neque enim potes honorum tantum calicem bibere, quasi bona tantummodo feceris: neque rursus peccatorum tantum, quia et bona aliquando gossisti. Idcirco inclinavit ex **824** hoc in illud, ut juxta compensationem operum tuorum misceretur tibi supplicium aqualius, seu meracius, et secundum merita tua, aut obtundatur iræ divinus aculeus, aut exacuatur. Si vero bonus fueris, et Dei mandata servaveris, attende quid dicas: *Calicem salutaris accipiam et nomen Domini invocabo* (Psal. cxv, 13). Omnis igitur uter, sive bonus sive malus, implebitur vini qualitatibus, nec oleum mittetur [Al. mittetur] in eis, aliudque quiddam liquens, nisi vinum Sodomorum, aut Soree. Deinde dicent, inferim ut litteram sequamur propter eos qui peccaverunt in Jerusalem, et in Judæa illo tempore morabuntur, quali vino istiusmodi utres implendi sunt. Sequitur enim: *Si dixerint ad te: Nunquid cognoscentes non cognoscimus, quia omnis uter implebitur vino? Dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego impleo omnes inhabitantes terram iram et reges, et filios David qui sedent super sedem ejus et sacerdotes ebrietate* (Jerem. xii, 12). Nulli pareat [Al. pareat] qui puritatis est peccator. Non quia propheta, non quia sacerdos qui vocatus est, a supplicio liberabitur. *Hæc autem de illis commemorantur, ut ait Apostolus: scripta sunt propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt* (I Cor. x, 11). Si quis ergo et in his Sacerdotibus, atque unus paulo post, *supplicia non penitus meraca*.

- (a) Vulgati, Si vis ad benedictionis calicem respicere minus recte ad Rabani lectionem et Græcum, et ἡλεως καὶ παρδους εὐλογίας ἰδών.
 (f) Legendum omnino est contrario sensu, suppleendumque ita: de quo scriptum est, non quod miscuerit eum. Cogit enim vero Græcus textus, παρὶ οὐ γέγραπται, οὐ ὅτι ἐπίσταται. Penes Rabanum autem tres integri versus subsequentes non habentur, legit enim: de quo in Evangelio scriptum est: *Accipite et bibite, etc.*
 (g) Sic et Rabanus et mss., Reg. penes Hueticum legunt: erat tamen antea, *Amodo adverte*: Græce est *visit*. Mox quæque addimus ex fideis tuorum quod deerat.